

Radovan Vidović:

OPIS JEDNOG VESLAČKOG NATJECANJA IZMEĐU SPLIČANA I MAKARANA U 18. STOLJEĆU

Listajući staru splitsku periodiku često možemo naići na zanimljive prozne ili stihovane sastavke u kojima se opisuje kakav značajan ili zanimljiv događaj, kuriozitet iz bliže ili dalje prošlosti. Tako sam u *Pučkom listu* iz 1891. godine (br. 13, str. 97—99) naišao na vrlo interesantnu pjesmu u kojoj se opisuje veslačko natjecanje, regata, između Splicićana i Makarana 6. rujna 1767, dakle prije više od dva stoljeća. Koliko je meni poznato, to je drugi a stariji opis veslačkog natjecanja između splitske i neke druge momčadi. Prvi je opis veslačke regate iz godine 1825. objavljen u prvom (1885) pa u drugom (1899) izdanju poznate i popularne zbirke *Marjanska vila* što ju je u Splitu izdao Dujam Srećko Karaman. U Karamanovoj pjesmi regata se zove *vòza* (Karaman joj sam bilježi takav akcenat, iako nisam siguran znači li i njemu taj znak ono što i nama danas, to jest kratkouzlazni, ili se možda ta riječ izgovarala s dugouzlaznim *vóza*). Regata se održala u proljeće, na dan svetoga Duje, a organizatori i izazivači bili su Splicićani, koji kažu da žele »staru igru probuditi«, a to znači da je takvih natjecanja bilo i prije. U natjecanju su sudjelovali, osim Splicićana, Makarani, Trogirani, Hvarani, Braćani i Omišani. Bilo je to dakle regionalno srednjodalmatinsko natjecanje, a brodovi su bili leuti od šest vesala, svaki dug najmanje »dvajest nogu«, tj. šest metara. U sred Bračkoga kanala bio je »sinjal«, od kojega je do Splita bila natjecateljska staza. Svi su se za to natjecanje ozbiljno pripremali, osim Makarana, koji su, vjerojatno bili sigurni da će opet pobijediti kao što su i njihovi preci prije šest decenija, jer im vođa kaže da idu »potvrdit diku«. Tako su Makarani na neki način potcijenjivali rivale i zaspali na lovorikama prošlosti. To im se osvetilo pa su Splicićani iz Varoša odnijeli pobjedu.

Pjesma »Pisma od uvoza kako Makarani privezoše Splicićane na 6 rujna 1767« stihovano svjedočanstvo o regati, što ga je priopćio Milan Mirković, dakle, vrlo vjerojatno, čuo u puku, zabilježio i poslao »Pučkom listu«. U toj se štokavsko-ikavskoj i katkada (radi izosilabizma) ijekavskoj pjesmi od 248 nerimovanih deseteraca priča kako se »pod Makrom dernek sakupio«, momci i djevojke »od Krajina i od Banovina« igraju kolo, baca se kamena s ramena. Kraj kola se šeta »Sp ićanine Bure« koji gleda to divno kolo:

*Zasuka' je kapu na delinsku,
Za kapom mu kita vestigjena,
Otega' je svitne benevreke,
Zavrga' se zelenom dolamom.
Uz tamburu Bure zapivao,
I u pismi junak pripivao,
Da nad Splita neima bila grada,
Nad Splićana da nije junaka!*

Razumije se, tim su hvalisanjem bili izazvani prisutni makarski momci, javilo se »golobrado momče« pa njemu i drugim prisutnim Splićanima predložilo natjecanje u bacanju kamena s ramena. Splićani prihvatit će i ostadoše poraženi. Zatim Bure Splićanin kaže Makaranima da se on neće više s njima nadmetati jer da »s privarom se skače i odbaca«, nego, ako su junaci, da prihvate pomorsku regatu:

Naperite tahnenu gjemiju,
Vozite se k Splitu bijelomu,
Zavešćemo uza sinje more.
Metnućemo dvanaest cekina,
I na svakog po bukliju vina.
Ko uteče na čast mu cekini
I znaće se ko je bolji junak!*

Kad su to čula »dica Makarani«, počela su se promišljati: ako idu pa dobiju, bojati se kakve smutnje od poraženih Splićana i njihovih navijača, ako odbiju, reći će im da nisu junaci. Ako li pak ne pođu, reći će im da su »strašivice«, stoga je najbolje odgovoriti da nije nikakvo junaštvo dobiti nagradu (»obdulju«) »veslom vozeći«. Međutim »starac Makarlija«, koji je sve to slušao, prekori ih i pouči da je pomorsko natjecanje (»na more se vozi u gjemije«) isto toliko pošteno kao konjičko na poljima ili skakačko ili umetačko u kršu, stoga neka prihvate poziv, pođu u Split i natječu se. Ako izgube:

*Nije rugo poginut u boju,
Već je rugo na boj ne izaći,
Splićani su na moru junaci,
I brzi su kano sokolovi,
Ako š njima oklad izgubite,
Svak će reći poštena im majka!
Makarani nisu strašivice,
Svagdi mnogi trču na obdulju,
Ali jedan valja da odnese!*

Ali, mudar i iskusen starac Makarlija ima i jedno upozorenje za mladu i neiskusnu »dica«:

*Kad dogjete Splitu bijelomu,
Ondi jesu bogati trgovci,
Davaće vam vino i rakiju,
Je da bi vas oni opojili.
Niti pijte vina ni rakije,
Pojdite mesa pečenoga,
Napijte se vina makarskoga,
Na rakiju i ne gledaj niko!*

* Nije se čuditi tome ni ostalim brojnim turcizmima u ovoj pjesmi, čak i u pomorskoj terminologiji, kad znamo da je Makarska bila pod Turcima od 1499. do 1646, a vrlo vjerojatno nije ni autor pjesme bio pomorac nego kakv narodni pjevač možda i rodnom iz zaleđa.

Tada makarski veslači opremiše brod sa šest vesala s kormilarom («Šest vesala, sedmi timenčija»), zaveslaše i stigoše u Split. Tu prenoćiše u svojemu leutu i ujutro se javiše Buri Splićaninu koji je već bio pripremio svoju veslačku momčad za to međugradsko natjecanje. Burina momčad nije za potcjenjivanje — »vino pije, orli mu drugovi«. Bure se, kao pravi kapetan, obraća svojoj momčadi i određuje natjecateljsku stazu:

*Vozićemo uz to sinje more,
Od Mrdulje do porta splitskoga
Dobićemo oklad Makaranim,
Dobićemo diku i pofalu.
Gledaće nas od Splita gospoda,
Gledaće nas gizdave divojke,
A i naše majke i ljubovce,
Mahaće nam vezenim mahramam
Pozlaćenim kitam vesligjena,
A k nebu će bacat burungjjuke.*

Zaista je vrlo živa i psihološki dobro impostirana ta slika splitske rive, prepune svijeta, osobito ženske čeljadi koja promatra svoju ekipu, bodri je, maše »mahramama« koje su pozlaćene kitama vesliđena (bosiljka, murtile) i baca u zrak stotine bijelih svilenih rupčića («burunđuka»). Splićani su sigurni u pobjedu, piju vino, pjevaju, a trgovci i splitska gospoda šalju Makaranima prvorazredno vino malvasiju, zatim pite i po-gaće. Makarani sve primaju, pristojno zahvaljuju, ali ništa ne diraju, držeći na umu opomene staroga Makaranina o mogućoj lacmanskoj prevari, jedu samo svoje, pečena mesa i makarskoga vina. Splitski trgovci ih začuđeno pitaju zašto ne jedu i ne piju:

*Ali ste se vrlo pripadnuli?
Al neimate česa večerati?*

Pitanje je intonirano tako da ne znamo je li ono motivirano samilo-šću ili je promiješano ironije kojim gradski trgovac s visoka bocka te zelene provincijalce. Ali, Makarani im otvoreno kažu zašto neće da jedu ponuđeno. Tako je prošao drugi dan. Trećega dana ujutro Bure poziva Makarane da se spremne, vremenske su prilike idealne («Nije vitra na sinjemu moru»). I jedni i drugi se spremiše pa po bonaci *ka uje* — kakva već u to doba godine zna u nas biti — odveslaše do Mrduje, jer je na stazi Mrduja — Split trebalo biti natjecanje. Stigavši tamo, malo su otpočinuli a onda dadoše znak za start — »Pak dadoše od voza znamenje«. Razumije se, i jedni i drugi su poletjeli »kako lastavice«, tako brzo da se za njima zabijeljela brazda, pruga:

*Za njima se pruža otisnula,
Kano bilo priko vedra neba!*

Borba je bila oštra i teška, suparnici podjednaki, za punih pet minuta veslali su usporedno! Tada se sreća okrenula makarskim veslačima: splitski je leut počeo zaostajati. Najvatreniji splitski navijači bili su se popeli na gradske bedeme i odatle promatrali vitešku borbu. Kad su ugledali kako jedan leut odmiče, razglasiše po cijelom gradu da Splićani pobjeđuju. I upravo kao danas, kao da je pukao glas o »Hajdukovoj« pobjedi u prvenstvenoj utakmici:

*Tut' izagje malo i veliko,
Staro, mlado, hromo i sakato,
Ter počeše pisme popivati.
Starci nose kupe rujna vinca,
A starice rožane kolače.
Udovice vezene mahrame,
A divojke kite vesligjena.
To se maše sarmali-mahramom,
Bacaju se k nebu burundžuci,
Tu se viče: »Živili Splićani!«*

Dakle, Split i Splićani u deliriju pobjede. Međutim, ubrzo dolazi leden tuš — prve vijesti bile su krive, istina je drukčija, makarski šestercac trijumfalno ulazi u splitsku luku, a splitski se i ne vidi, toliko je zaostao! Sada dolazi do reakcije ne samo ražalošćenih nego i razbješnjelih, prevarenih Splićana. Ona je vrlo dobro ocrtana neizravno, naime, izljevi žalosti bijesa i ogorčenja takvi su i toliki da ih pjevač, tradicionalno pristojno odgojen, i ne citira nego kaže:

*Da je kome bilo poslušati
Što govore splitkinje divojke
Štol' njihove majke i ljubovce,
Stisnuv ruke, bižeći u dvore!*

Pobjednicima Makaranima brodovi u luci se uklanjaju s puta i pale vatromete. Konačno, kao što se pristoji, prilazi im splitski ban (gradski knez) s četiri druga te im predaju »junačku obdulju« i darove. Pobjednici pozdraviše predstavnike vlasti, vratiše se u svoj brod, koji zacijelo i nije mogao biti tako uzan i malen kad su njemu opet ne samo pili slatku malvasiju (ovaj put bez straha) i pjevali »pisme od junaka« nego i prenoćili, kao i pri dolasku. Ujutro opet zaveslaše prema svojoj rodnoj Makarskoj. Tamo ih je dočekalo pravo slavlje, i tu je na doček izašlo i malo i veliko, a za veselje su zapalili veliki oganj. Djevojke su zaplesale kolo, pri tome pjevale junačke pjesme i slavile pobjedu svojih momaka nad »splitskim junacima«. Pobjednicima nije bilo posve pravo da one Splićane nazivaju junacima, pa su im to prigovorili, ali mudar starac Makarlija ih pouči da Splićani jesu junaci, ali da su oni još veći, pa im je tako i slava veća. Pjesma završava slavljenjem Makarana, koji da su »dika od Hrvata«, a pozdravlja ih »mali Radojica« koji je sastavio pjesmu što će je »pivat u kolu divojke«, i to »uz tamburu«. U posljednjem dijelu pjesme pjevač Rade ili mali Radojica opominje djevojke da mu ne zaborave poslati »honorar« za njegovu pjesmu, jer inače on zna i drukčije zapjevati i nemilo izgrditi one koji ga ostave praznih ruku:

*Pošaljite mu ulja trolitnjega,
Da vas nebi Rade proklinjao;
»Bolestan vam kupus na slanini!
Da bi vam se kokoš prikuvala!
A pilov se vrlo prigusnia!
U pilavu sužuk raspadnua!
Pogača vam ruke oparila!
A pita vam ruke izmastila!
Zaspali ga do bile zorice!
Puknula vam struna od gusala!
Da bi vam se spružilo gudalo!
Konj guslani da bi oskočio!
Udario maju ispod oka!
Koja kuha pite i pogače!«*